

Νεανικά Ἀγκυροβολήματα

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΓΕΡΑΠΥΤΝΗΣ ΚΑΙ ΣΗΤΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

ΤΕΥΧΟΣ 62ο ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2011

Κατηχητικά κεφάλαια (Θεία Λειτουργία β')

«...διὸ καθ' ὃ, τι ἂν αὐτοῦ (τοῦ κοινοῦ λόγου τῆς ζωῆς) τῆς μνήμης κοινωνήσωμεν, ἀληθεύομεν, ἃ δε ἂν ἰδιάσωμεν, ψευδόμεθα»¹.

Ἡ μεταμορφωτική δύναμη τῆς Θείας

Λειτουργίας, γιὰ τὴν ὁποία ἔκανα λόγο στὸ προηγούμενο τεῦχος, ὀφείλεται στὸν ἰδιαίτερο τρόπο κοινωνίας-σχέσης τῆς ἀνθρώπινης μετὰ τῆς θεϊκῆς φύσης ἢ ὁποία ἐνώνεται μετὰ τέτοιο τρόπο ὥστε «τῶ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως»² νὰ θεώνεται καὶ ὄχι νὰ βελτιώνεται ἀπλῶς ἢ ἀνθρώπινη φύση. Ἀληθεύει λοιπὸν ἢ ἀνθρώπινη φύση ὅταν θεώνεται μετέχοντας κατὰ χάριν στὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα θέλω νὰ καταθέσω ὀρισμένες σκέψεις.

Ἦδη ἀπὸ τὸν 7ο π. Χ. αἰώνα ὁ Ἡράκλειτος εἶχε μιλήσει γιὰ τὴν κοινωνία ὡς τὸν τρόπο νὰ ἀληθεύει, νὰ ὑπάρχει σ' ἀλήθεια κάποιος, γιὰ τὴν ἀναγκαῖα ἐνότητα μεταξὺ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ κοινοῦ λόγου τῆς ζωῆς. Ἡ «σω-

τηρία» τοῦ πρώτου προϋπέθετε τὴν ἐνότητα, τὴν κοινωνία μετὰ τὸν δεύτερο. Βέβαια, τὸ κοσμολογικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο κινεῖτο ἢ ἀρχαιοελληνικὴ σκέψη στὸ σύνολό της,

ὅπως καὶ ἡ σύγχρονη τοῦ ἀνατολικοῦ μυστικισμοῦ (ἰνδουϊσμοῦ, βουδδισμοῦ κ.λπ.), δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μιλάμε γιὰ διάσωση τοῦ ἀτομικοῦ μετὰ τὸν τρόπο ποὺ αὐτὸ (τὸ ἀτομικὸ) ἐρμηνεύτηκε κυρίως ἀπὸ τοὺς Καππαδόκες Πατέρες καὶ ὀριστικοποιήθηκε ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο μετὰ τὴν περί τοῦ προσώπου θεολογία³. Ἡ ἐνότητα ποὺ προβάλλεται εἴτε μέσα ἀπὸ τὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ Ἡρακλείτου εἴτε μέσα ἀπὸ

τὴν «ἀπροσωπικὴ» κοσμολογία τοῦ Ἀνατολικοῦ Μυστικισμοῦ διαφέρει σαφῶς ἀπὸ τὴν ἐνότητα, ὅπως τὴν ἐννοοῦμε καὶ τὴ βιώνουμε στὴν Ἐκκλησία.

Ἄν στὴ θέση τοῦ «κοινοῦ (θείου) λόγου» τῆς ζωῆς τοῦ Ἡρακλείτου μπορούσαμε νὰ

βάλουμε τὸν προσωπικὸ Θεὸ τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἡ σκέψη τοῦ Ἡρακλείτου (καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ κόσμου) θὰ ἦταν πολὺ κοντὰ στὴν Ἐκκλησιαστικὴ πίστη. Ἡ ἀδυναμία ὅμως τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κοσμολογίας νὰ διακρίνει ἀνάμεσα στὸν κτιστὸ κόσμον τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἄκτιστο κόσμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀλληλοπεριχώρησή τους, κατέστησε καὶ καθιστὰ ἀδιέξοδη τὴ ζωὴ στὸν κόσμον καὶ ἀδύνατη ἕως οὐτοπικὴ τὴ σωτηρία.

Παρὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κοσμολογίας καὶ φυσικὰ τοῦ Ἡρακλείτου, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσει κανεὶς τὴν προσπάθεια ὑπέρβασης αὐτῶν τῶν ὁρίων, ὅπως αὐτὴ ἀποτυπώνεται στὸ σύνολο τῆς ζωῆς (πολιτικῆς, πνευματικῆς κ.λπ.)⁴ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ ἡ ὁποία προετοιμάζει τὸ ἔδαφος πού ὀδηγεῖ τελικὰ στὸ Χριστό, στὸν ἐνυπόστατο Λόγον τῆς ζωῆς.

Ἡ «σωτηρία» στὸ πλαίσιο τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κοσμολογίας προϋποθέτει τὴν ἐνότητα τοῦ κοινοῦ λόγου μὲ τὸν ἀτομικὸ λόγο. Ὅσο κι ἂν εἶναι σημαντικὴ αὐτὴ ἡ θέση (θέαση) ἡ «σωτηρία» πού προσφέρει εἶναι ἐνδοκοσμικὴ, μιὰ καὶ δὲν ὑπερβαίνεται ὁ κτιστὸς κόσμος, στὰ ὅρια τοῦ ὁποίου βιώνεται τὸ ἀδιέξοδο καὶ ἡ τραγικότητα τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ἡ κοινωνία αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἡ σχέση δηλ. μεταξὺ τῶν δύο, δὲν ὀδηγεῖ στὴ διάσωση τῆς ἀτομικότητας ἀλλὰ στὴν ἀπορρόφησή της ἀπὸ τὸν κοινὸ, θεῖο λόγο. Αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικὸ στοιχεῖο μὲ τὸ ὁποῖο παλεύει ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ὁ ὁποῖος συνειδητοποιεῖ τὴν ἀδυναμία του νὰ ὑπερβεῖ τὰ προκαθορισμένα ἀπὸ τὴ μοῖρα του ὅρια. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ τοῦ στερεῖ τὴν ἐλευθερία τῆς ὑπαρξῆς καθιστώντας τον ἔτσι ὑπαρξὴ τραγικὴ, ὑπαρξὴ πού στερεῖται νοήματος ζωῆς. Ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο αὐτὸ πήγασε καὶ ἡ προσδοκία ἐνὸς σωτήρα πού στήν

ἀρχαία τραγωδία δηλώθηκε μὲ τὸν «ἀπὸ μηχανῆς Θεός».

Ἡ σχέση καὶ κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεὸ μέσα στὴ Θεῖα Λειτουργία, πού εἶναι προσωπικὴ καὶ ὄντολογικὴ, ἔρχεται νὰ δώσει ἀπάντηση στὰ ἀδιέξοδα τοῦ τότε καὶ τοῦ σήμερα. Ἡ διάκριση μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου καὶ ταυτόχρονα ἡ ὀργανικὴ-ὄντολογικὴ ἔνωση τους στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως δογματίσθη ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ

σύννοδος⁵, διέσωσε τὴν «ἀτομικότητα» τοῦ ἀνθρώπου, χάρισε δηλ. στὸ συγκεκριμένο ἀνθρώπινο ὄν καὶ ὄχι στὴν ἀπρόσωπη καὶ ἀφηρημένη ἀνθρώπινη φύση τὴν ἐλευθερία νὰ ὑπάρχει. Ἐδῶ βρίσκεται καὶ ἡ τεράστια διαφορὰ ἀνά-

μεσα στὴ «σωτηρία» πού προσφέρει ὁ ἀνατολικὸς μυστικισμὸς, ὁ ὁποῖος «σῶζει» τὸ γενικὸ καὶ ὄχι τὸ «εἰδικό», τὴν ἀνθρώπινη φύση γενικὰ, καὶ ὄχι τὸ πρόσωπο τὸ δικό σου καὶ τὸ δικό μου.

Κλείνω λίγο σύντομα τίς σκέψεις αὐτὲς μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι ἡ διάσωση τῆς ἀτομικότητας, τῆς ἐτερότητας τοῦ προσώπου ὅπως λέμε στὴ θεολογικὴ γλώσσα, εἶναι ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ μπορούμε μέσα ἀπὸ τὴν Κοινωνία, ὅπως τὴ ζοῦμε μέσα στὴ Θεῖα Λειτουργία καὶ τὴν ἐνότητα μας μὲ τὸ Θεανθρώπινο Σῶμα Τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μετέχουμε στὴ Ζωή⁶ καὶ νὰ βιώνουμε τὴ Ζωὴ αὐτὴ ὡς Ἀγάπη.

παπα-Νικόλας Ἀλεξάκης

1. Ἡράκλειτος, πηγή: Hermann Diels, Die fragmente der vorsokratiker 12 Heraclites.

2. Θ' ῥοδὴ τοῦ Κανόνος τῆς Μ. Πέμπτης.

3. Βλ. Γ. Ζηζιούλα, Χριστολογία καὶ Ὑπαρξή, Σύναξη, τ. 2, 1982, σελ. 9-20.

4. Εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ἡ τραγωδία τοῦ Αἰσχύλου «Προμηθεὺς Δεσμώτης».

5. Ὁ. π.

6. «Ἐγὼ εἰμι... ἡ Ζωή...» (Ἰω. 14,6).

Ἡ Θεία Λειτουργία τῶν πιστῶν

Στή Λειτουργία τῶν πιστῶν τελεῖται τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Εἶναι τό σημαντικότερο μέρος τῆς Θείας Λειτουργίας, γιατί σ' αὐτό συμμετέχουν καί οἱ πιστοί (Θεία Κοινωνία).

Μέ τήν ἀναχώρηση τῶν Κατηχομένων ὁ ἱερέας ἀπλώνει τό ἀντιμήνσιο στήν Ἁγία Τράπεζα, πάνω στό ὁποῖο τελεῖται πάντοτε τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Στή συνέχεια ψάλλεται ὁ **Χερουβικός Ὕμνος**. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς καλεῖ νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τίς διάφορες σκέψεις, ὥστε νά ὑποδεθοῦμε τό βασιλιά τῆς δόξης. Παράλληλα μέ τούς πιστούς πού ἐτοιμάζονται γιά τή Μεγάλη Εἴσοδο, προετοιμάζεται καί ὁ λειτουργός μέ μιᾶ σειρά ἀπό εὐχές καί πράξεις ζητώντας ἀπό τό Θεό νά τόν ἀξιῶσει νά τελέσει τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Πά νά κρατήσει ὁ ἱερέας στά χέρια του τά τίμια Δῶρα πρέπει νά περάσει ἀπό τό στάδιο τῆς μετάνοιας καί ἔτσι μέ τό παράδειγμά του ὁ λειτουργός ὑποδεκνύει στούς πιστούς νά κάνουν τό ἴδιο.

Μεγάλη Εἴσοδος: Ὁ ἱερέας ἔρχεται στήν Πρόθεση, παίρνει τά Τίμια Δῶρα, τά κρατάει στό ὕψος τοῦ κεφαλοῦ καί βγαίνει ἀπό τό Ἱερό. Τελικά εἰσέρχεται στό Θυσιαστήριο καί τά ἀποθέτει στήν Ἁγία Τράπεζα. Ἡ Μεγάλη Εἴσοδος, σύμφωνα μέ μιᾶ πρώτη παράδοση, συμβολίζει τήν πορεία τοῦ Χριστοῦ πρὸς τήν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ἔπρεπε νά θυσιαστεῖ. Μιά δευτέρα παράδοση, πού μαρτυρεῖται καί στή λειτουργική πράξη, ἐρμηνεύει τή Μεγάλη Εἴσοδο λέγοντας ὅτι συμβολίζει τήν ἀποκαθήλωση καί τή μεταφορά τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου ἀπό τόν Ἰωσήφ καί τόν Νικόδημο στόν Πανάγιο Τάφο, τόν ὁποῖο συμβολίζει ἡ Ἁγία Τράπεζα.

Μετά τίς αἰτήσεις ἀκολουθεῖ ἡ ἐπίσημη

ὁμολογία τῆς πίστεως μας, γι' αὐτό προτρέπει ὁ ἱερέας τούς πιστούς νά ἀγαπήσουν ὁ ἕνας τόν ἄλλον. Τή στιγμή πού ἀπαγγέλεται τό **«Πιστεύω»** ὁ ἱερέας κινεῖ τόν ἀέρα πάνω ἀπό τά Τίμια Δῶρα. Στήν κίνηση αὐτή δόθηκε ὁ συμβολισμός τοῦ σεισμοῦ πού ἔγινε κατά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἁγία Ἀναφορά: Ὁ ἱερέας μᾶς προτρέπει νά στεκομαστε μέ προσοχή καί εὐλάβεια τήν ὥρα αὐτή καί οἱ πιστοί ἀπαντοῦν ὅτι προσφέρομε τήν ἁγία Ἀναφορά μέ ἀγάπη καί εἰρήνη πρὸς τόν Κύριο καί πρὸς τούς ἀδελφούς μας. Ἀφοῦ Κλῆρος καί λαός διαβεβαιώνουν ὅτι ἡ

καρδιά μας εἶναι στραμμένη στόν Θεό, εἴμαστε ὅλοι ἔτοιμοι νά προχωρήσουμε στή Θεία Εὐχαριστία. Μέ τόν ὕμνο: *«Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ»* ἐπαναλαμβάνομε τόν ὕμνο πού ἄκουσε ὁ Προφήτης Ησαΐας στό Ναό τῶν Ἱεροσολύμων, βλέποντας τούς Ἀγγέλους νά ὑπηρετοῦν τόν Θεό καθισμένο στό θρόνο Του: *«Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστί τό σῶμα, τό ὑπέρ ὑμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν»* καί *«Πιετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο ἐστί τό αἷμά μου...»*. Στόν Μυστικό Δεῖπνο ὁ Χριστός, ἀφοῦ πρόσφερε στούς Μαθητές Του τό ἅγιο Σῶμα Του καί τό Τίμιο Αἷμα Του, τούς ἔδωσε τήν ἐντο-

λή νά κάνουν τό ίδιο, γιά νά τόν θυμωῦνται. Ἡ Θεία Εὐχαριστία, λοιπόν, δέν εἶναι ἡ τυπική ἐπανάληψη ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ Μυστικός Δείπνος, γιατί εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος προσφέρει καί προσφέρεται.

«Τά ὅσα ἐκ τῶν σῶν...»: Δέν εἶναι δικά μας ἔργα αὐτά τά δῶρα, ἀλλά δικά Σου δημιουργήματα, οὔτε δική μας ἐπίνοηση αὐτός ὁ τρόπος τῆς λατρείας, ἀλλά ἐσύ μᾶς τό δίδαξες καί Σύ μᾶς παρεκίνησες νά Σέ λατρεῖομε μ' αὐτόν τόν τρόπο. Π' αὐτό ὅσα σοῦ προσφέρομε εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου δικά Σου.

Παράλληλα ὁ ἱερέας παρακαλεῖ νά μεταβληθοῦν ὁ μέν ἄρτος σέ Σῶμα Χριστοῦ, τό δέ κρασί σέ Αἷμα Του. Μετά ἀπό αὐτές τίς εὐχές τά δῶρα αγιάστηκαν μέ τή Χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος πού εἶναι παρόν στή Θ.

Λειτουργία καί μεταβάλλει τά φθαρτά σέ ἀφθαρτά, τά ὕλικά σέ ἄϋλα, τά πρόσκαιρα σέ αἰώνια. Ὁ Ἱερεύς εὐχαριστεῖ καί ἱκετεύει ὅλους τούς Ἁγίους, ἰδιαίτερα ὅμως τή Θεοτόκο.

«Τά ἅγια τοῖς ἁγίοις»: Τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι τά Ἅγια, τά ὁποῖα πρέπει νά δοθοῦν γιά κοινωνία στούς πιστούς. Κατά τήν ἔνωση τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἱερέας παίρνει ζεστό νερό (ζέον) καί τό βάζει στό ἅγιο Ποτήριο, ὅπως ἔγινε καί κατά τή Σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ πού ἔτρεξε ἀπό τήν πλευρά Του αἷμα καί νερό.

«Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε»: Οἱ πιστοί μέ φόβο Θεοῦ, πίστη καί ἀγάπη καλοῦνται ἀπό τόν Ἱερέα νά προσέλθουν γιά νά πάρουν

μέσα τους, τόν ἴδιο τόν Χριστό.

Μετά τή Θεία Κοινωνία ὁ πιστός δέχεται μέσα του τό φῶς τό ἀληθινό, ἡ ψυχή του ἐνώνεται μέ τόν Χριστό, τόν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης. Ἀφοῦ κοινωνήσουν οἱ πιστοί, εὐχονται νά παραμείνουν μέσα τούς ὁ ἀγιασμός πού ἔλαβαν καί νά μή προδώσουν τή χάρη, οὔτε νά χάσουν τή δωρεά. Τέλος ὁ λειτουργός μοιράζει τό ἀντίδωρο. Αὐτό ἔχει αγιαστεῖ καθώς προέρχεται ἀπό τόν ἀρχικό ἄρτο πού προσφέραμε στό Θεό γιά τήν τέλεση τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

Ἐδῶ ἡ Θεία Λειτουργία φτάνει στό τέλος της καί τό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὀλοκληρώνεται. Γιατί τά δῶρα πού προσφέραμε στό Θεό αγιάστηκαν καί τόν Ἱερέα αγίασαν καί στό ὑπόλοιπο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας μετέδωσαν τόν ἀγιασμό.

Ἡ Θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τό κέντρο τῆς Ὁρθόδοξης λατρείας, εἶναι τό μεγαλύτερο μυστήριο τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσά μας. Στούς γκριζούς καιρούς πού ζοῦμε, ὅπου ἡ ἀπαισιοδοξία καί τό μαῦρο κυριαρχεῖ στίς εἰδήσεις καί τίς ψυχές μας, ἡ Θεία Λειτουργία παραμένει πάντα ἡ μοναδική ἐλπίδα ἀληθινῆς ζωῆς γιά τόν ἄνθρωπο. Μακριά ἀπό τύπους, συναισθηματισμούς καί ἠθικισμούς, ὅπως εἶπαμε καί στό προηγούμενο ἄρθρο, σφυρηλατεῖται μιά ἐνότητα μέσα κι ἔξω ἀπό τή Θ. Λειτουργία μέ τόν Θεό καί τόν συνάνθρωπο. Ἀγάπες, κοινοκτημοσύνη, κοινοτισμός ἦταν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνότητος.

Ἐπίσης εἶχαμε ἀναφέρει ὅτι μέσα ἀπό τή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας μας πηγάζει ἕνας ὀλόκληρος πολιτισμός, πού πρέπει νά

μάθουμε για να ἐκτιμήσουμε. Πολλοί, για παράδειγμα, ἔχουν κατηγορήσει τὴν Ἐκκλησία ὅτι κατέστρεψε τὸν ἑλληνικὸ κόσμο καὶ ὅ,τι ἔχει σχέση μετὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Βεβαίως καὶ ἔγιναν ἀκρότητες κάποιες φορές, κυρίως λόγω ἀμάθειας. Οἱ Χριστιανοὶ ποτὲ δὲν ἀποποιήθηκαν τὶς εὐθύνες τους καὶ δὲν δίστασαν νὰ ζητήσουν συγγνώμη καὶ μάλιστα ἔμπρακτα.

Κατὰ κύριο, ὅμως, λόγο ἡ Ἐκκλησία, ὅχι μόνον δὲν κατέστρεψε ἢ δὲν ἀπαξίωσε ὅ,τι-δήποτε ἑλληνικὸ, ἀλλὰ ἀντίθετα τὸ προσέλαβε, τὸ ἀνανέωσε καὶ τοῦ ἔδωσε ἕνα ἄλλο πνευματικὸ ρόλο, ὅχι γιὰ νὰ τὸ ἀναβαθμίσει ὑποχρεωτικά, ἀλλὰ γιατί ὅπως εἶπαμε, μέσα στὴν Ἐκκλησία ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ποιότητα, ἡ μαγιά, ἡ Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού δὲν καταργεῖ τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν προσωρινότητα, ἀλλὰ σφυρηλατεῖ τὴν ἐνότητα καὶ ὀδηγεῖ στὴν αἰωνιότητα. Γιὰ παράδειγμα, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ ἐπιβίωση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τραγωδίας μετὰ πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα ἀλλὰ καὶ διαφορές.

Ἄν ἡ τραγωδία εἶναι μιὰ θεατρικὴ-δραματικὴ παράσταση καὶ ἀναπαράσταση, ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ἀναπαράσταση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ. Ἄν ἡ τραγωδία εἶχε σκοπὸ τὴν ἠθικὴ καὶ συναισθηματικὴ κάθαρση τοῦ θεατῆ, ἡ Θεία Λειτουργία ἔχει σκοπὸ τὴν κάθαρση (μετάνοια) μετὰ ἀποκορύφωμα τῆ μεταμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς. Ὅπως καὶ στὴν ἀρχαία τραγωδία, ἔτσι καὶ στὴ Θεία Λειτουργία ἡ ἀναπαράσταση γίνεται μετὰ δράση καὶ ὄχι μόνον μετὰ λόγο.

Ὁ ναὸς ἐπίσης ἔχει πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα μετὰ τὸ ἀρχαῖο θέατρο (Ὡραία Πύλη, δεξιὰ καὶ ἀριστερὴ εἴσοδος τοῦ Ἁγίου Βήματος-δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ Πάροδος τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου), ἀπ' ὅπου γινόταν ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἐξοδος τῶν ἠθοποιῶν ἢ τῶν ἱερέων σήμερα, λογεῖο (χῶρος μπροστὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ πού ἀπήγγελλαν οἱ ἠθοποιοὶ) μετὰ τὸν σολέα (χῶρος μπροστὰ ἀπὸ τὸ Ἱερὸ Βῆμα πού ἐκφωνεῖ ὁ Ἱερέας). Στὴν τραγωδία

ἔχομε ἐνωμένο τὸ ἀτομικὸ καὶ συλλογικὸ στοιχεῖο (χορός-ἠθοποιοί). Τὸ ἴδιο συμβάνει καὶ στὴ Θεία Λειτουργία (λαός-χορός ψαλτῶν-ιερεῖς). Στὴν τραγωδία ὁ χορὸς τραγούδησε χωρισμένος σὲ δύο ἡμοχόρια μετὰ ἕνα κορυφαῖο προσεῖχον-τα, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὴ Θεία Λειτουργία. Ἐπίσης τὰ ἀντίφωνα στὴ Θεία Λειτουργία θυμίζουν τὸν τρόπο πού τραγοῦδουσαν τὰ στάσιμα, ὁ χορὸς τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Ἀναμφίβολα μετὰ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ θέατρο, πού πρόσφερε καὶ προσφέρει μεγάλες συγκινήσεις στοὺς θεατῆς, συνέβη ὅ,τι καὶ μετὰ ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμον καὶ κάθε πτυχὴ πού αὐτὸς ἐκφράστηκε. Φιλοσοφία, γλώσσα, τέχνη, θέατρο καὶ κάθε μορφή ἐκφρασης τοῦ ἀρχαίου κόσμου προσλήφθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, πού ἔδωσε βέβαια νέο περιεχόμενο στὴν πρόσληψη.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ θεανθρώπινη αἰωνιότητα ἐνσαρκωμένη στὰ ὄρια τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Βρίσκεται στὸν κόσμον τοῦτο, ἄλλὰ δὲν εἶναι «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ἰω. 18,36). Βρίσκεται στὸν κόσμον γιὰ νὰ τὰ ἀνυψώσει μέχρι πάνω, ἀπ' ὅπου προέρχεται ἡ ἴδια. Ἔτσι, λοιπὸν, ἡ Θεία Λειτουργία, ἡ ὁποία δὲν ἀναιρεῖ τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων, χωρὶς νὰ ἐγκλωβίζεται σ' αὐτὸν, προχωρεῖ πρὸς τὸν μετασχηματισμὸ καὶ τὴν ἀνακαινίωση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου, δίνοντας νόημα καὶ αἰωνιότητα σὲ κάθε τί πρόσκαιρο, ἐφήμερο καὶ ὕλικον, καταργώντας τὸ θάνατον καὶ τὴ φθορὰ πού ἀπειλεῖ τὴν ὑπαρξὴ μας.

*Γεώργιος Ζωγραφίνης,
Θεολόγος καθηγητῆς*

ΠΗΓΕΣ

1. Ἁγίου Νικολάου τοῦ Καβάσιλα: Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας.
2. Ἀρχιμ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος.
3. Ἰω. Τσερβελάκη: Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας, Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Κρήτης, Ἡράκλειο 2003.

Τό 'Άγιο Μωρό και ή 'Άγία Μάνα

Μιά φορά κι έναν καιρό πρίν από πολλά χρόνια, κι από τότε κάθε μέρα, γεννήθηκε ένα μωρό. Γεννήθηκε και σώζει τόν κόσμο. Τόν κόσμο τόν χαμένο, τό σκοτισμένο, τόν καταποντισμένο, στά τάρταρα του 'Αδη, στά βάθη τής θάλασσας, μέσα σ' άτελειώτες άμαρτίες και παρανομίες. Κάθε μέρα, χιλιάδες μέρες τώρα γεννιέται και ανατρέφεται και δοκιμάζεται και διδάσκει και συλλαμβάνεται και μαστιγώνεται και φτύνεται και καταδικάζεται και διαρκώς σταυρώνεται· μά πάντα ... Άνασταίνεται!

'Η ώρα είναι 5:00'. Μαύροι όγκοι βουών στην Άνατολή μέ φόντο τό ήλαρό φώς του ήλιου πού έρχεται. Οί τελευταίοι ταλαίπωροι «μερακλήδες» τής διασκέδασης και του γλεντιού μ' ένα τελευταίο μπουκάλι οινόπνευμα στά χέρια τρεκλίζοντας· χαίρονται τά νειάτα τους ξερνώντας. Τήν ίδια ώρα σέ ένα ξεχασμένο σπήλαιο ανάμεσα σέ ήμερα βελάσματα άρνιών και ξεφουσίματα άλόγων κι άναστενάγματα ένλόγων γεννιέται κι άντηχεί τό κλάμα ενός μωρού.

'Η ώρα είναι έπτά! 'Η όδύσσεια των έκατό μέτρων από τό κέντρο διασκέδασης ίσαμε τό κρεβάτι των «άπελευθερωμένων» νεαρών γλετζέδων τελειώνει. Ένας τελευταίος έμετός προτού πέσουν σέ ήμερήσια νάρκη. Τήν ίδια ώρα άόρατες δυνάμεις λευκοντυμένες κι άπορημένες φτεροκοπούν ανάμεσα σέ γή κι ούρανό. Υμνοούν άκαταπαύστα κι όλο άναρωτιώνται και μονολογοούν: -Τί είναι όλα αυτά τά άκατανόητα πράγματα; Μαζί τους ανάκατα μέσα σέ πίστη κι άπιστία, μέσα σέ έλπίδα και άπελπισία άνυμνεί

ή άπ' τά χαράματα σηκωμένη μαυροφορεμένη γριά μέ τά τρεμάμενα χείλη της, ή γιαγιά μέ τά πληγωμένα έγγόνια της, ή χήρα μέ τήν πίκρα στην καρδιά, ό άρρωστος άνδρας μέ τήν άρρώστια στό κεφάλι, ή χαροκαμένη μάνα μέ τό γιό στόν τάφο, ό πληγωμένος νέος μέ τόν έρωτα στην καρδιά.

Τό νεογέννητο του σπήλαιου κλαίει ήσυχά σχεδόν βουβά. Δέν ζητάει φαί, ζητάει μία παραμικρή κίνηση τής άκαμπτης και γρανιτένιας καρδιάς νά γίνει σπήλαιο, νά γίνει ζεστή κόγχη ν' άντηχήσει τό κλάμα τής έλπίδας νά 'ρθοούν Άγγελοι νά χύσουν βάλασαμ! Γιατί! κοιτάζουν τά έγκαταλελειμμένα, τή γιαγιά. Γιατί! κοιτάζει ή μάνα τά όρφανά. Γιατί! πονει ό άντρας μόνος του. Γιατί! ή μάνα άγκαλιά τά μάρμαρα του τάφου. Γιατί! Τό νεογέννητο μωρό στην Άγία Μάνα του. Άφοϋ γεννιέμαι και θυσιάζομαι κι Άνασταίνομαι γιατί! τόσος πόνος, τόση πίκρα, τόση

άδιαφορία, τόση ξαστοχιά! Γιατί! Κι όλο κλαίει βουβά. Κι ή Άγία Μάνα τό βάζει στό στήθος της γι' άντάλαγμα άλλη μία μέρα, τήν πικρή και σωτήρια θυσία! Και λέει ή μάνα: -σπαράξει ή καρδιά μου νά σέ βλέπει πάνω στόν άπονο σταυρό, μά κοίτα χθές πόσοι άπαλύνθηκαν και σώθηκαν τρώγοντας και πίνοντας αυτά πού έσύ τούς χάρισες! Σέ παρακαλώ!! Και τό μωρό άπορημένο κι ικανοποιημένο γιά τήν τόση άγάπη τής Μάνας Του μερνεύει στό βυζί. Και τρώει νά μεγαλώσει. Νά άναθραφεί νά σταυρωθεί. Τόση άγάπη καθαρή, χατήρι πώς νά τής χαλάσει;

Κι εκεί πού ήσυχά περνοϋσαν Μάνα και Γιός στό σπήλαιο, σπαραχτικά άκούγεται

ἀπό κάπου «Υπεραγία Μάνα!!!». Οἱ πέτρες ράγισαν στό σπήλαιο τὰ ζῶα ἀνατάραξαν ἀνήσυχα κοιτάζοντας μιά τή Μάνα, μιά τό Γιό, τ' ἄστέρι πού 'δειχνε τό δρόμο τρεμόπαιζε νά χάσει τό φῶς του. Δυό μάνες χάσανε τούς γιούς τους, Κυριακή ξημερώματα! Μεσ σέ συντρίμια-λαμαρίνες Κυριακή ξημερώματα!!!

Τό μωρό βουβό πίνει βιαστικά τό Ἀγίογαλα, ἡ Μάνα τοῦ ἀλλάζει μεριά νά πειεῖ καί ἀπό τήν ἄλλη, νά μεγαλώσει τό γρηγορότερο. Ὁ πόνος περίσσει! Κι ἡ Μάνα ξέρεῖ ἀπό πόνο.

Τό σπήλαιο Ἀνασταίνεται. Ἱερεῖς, Ἀρχιερεῖς, λαός πονεμένος, Οὐράνιες δυνάμεις, πατέρες καί Πατριάρχες καί προπάτορες, Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Ἱεράρχες κι Εὐαγγελιστές, Ὅσοι Μάρτυρες, Ὁμολογητές, Ἐγκρατευτές, Ὅλοι ἐπιστρατεύονται. «Ἅγιοι τοῦ Θεοῦ πρεσβεύσατε ὑπέρ ἡμῶν». Ὀκτώ ἡ ὦρα. Τό ἄδειο σπήλαιο ἀσφικτικά γεμάτο. Τό νεογέννητο ὄρθιο πιά ἀνάμεσα στούς «σοφούς» τῆς γῆς, καί τούς πονεμένους διδάσκει. «Φῶς ἐκ φωτός» λαμπυρίζουν στά δάκρυα τῶν πονεμένων τὰ λόγια του. Λόγια καταπραῦντικά κι ἄς εἶναι ἀκατανόητα. Ἡ καρδιά ἄρχισε νά μερεῦει. Τό πρόσωπο νά ξεζαρῶνει, νά φωτίζει. Ἐκεῖ οἱ παντοδύναμοι δυνάστες-λογισμοί εἶχαν στριμῶξει τούς πονεμένους ἀνάμεσα σέ γκρεμό καί θάλασσα κι ὅλα ἔμοιαζαν ἀδιέξοδο... Τό Ἅγιο μωρό, ἡ Μάνα του, πάντες οἱ Ἅγιοι ἄνοιξαν στά δύο τή θάλασσα κι ὁ μωραμένος νοῦς χάνει τὰ λογικά του, δηλαδή ἀλαφρύνει τήν φυλή πού ἐκκληκτη φτεροκοπᾶ στά γρηγορα νά φύγει ἀπ' τήν ἄβυσσο, χωρίς γρανιτένιες ἐξηγήσεις κι ἄκαμπτες ἐρμηνεῖες. Κι ἡ καρδιά ὅλο ἀλλοιώνεται. Κι ὁ Γιός κοιτάζει τή Μάνα ἱκανοποιημένος. Κι ἡ Μάνα ἀκούει τὰ πονεμένα παιδιά της: -Μάνα τιμιωτέρα κι ἐνδοξοτέρα κι ἀπ' αὐτῶν τῶν Ἀγγέλων, Μάνα ἀδιάφορη ψυχή καί σώματι καί πρὶν τή Γέννα καί μετὰ τή Γέννα, ἐσύ πού γέννησες τό Λόγο τῆς παρηγορίας

καί τῆς ἐλπίδας, σῶσε μας διά τοῦ Υἱοῦ Σου.

Κι ἡ Μάνα πού 'μαθε τό Γιό της τόσο γρηγορα νά περπατᾶ ὅλα παρακαλεῖ νά κάνει τά χατήρια της.

-Σῶξε Υἱέ μου τόν κόσμο διά πρεσβειῶν πάντων τῶν Ἁγίων σου πού τόσο σέ θαυμάζουν κι ἀδίστακτα κι ἀνδρεία θυσιάσονται γιά σένα καί τόν κόσμο ὅλο.

Καί τρέχει ὁ Γιός ἀνδρωμένος πιά μέσα σέ λίμνες καί καΐκια, πάνω σέ θάλασσες καί λόφους, κάτω ἀπό δέντρα, πάνω σέ πέτρες, μέσα σέ ναούς καί σπῖτια καί πλατεῖες καί διδάσκει πῶς νά ἀγαπιέται ὁ Θεός, πῶς νά νικιέται ὁ πόνος, πῶς νά συμφιλιώνεται ὁ κόσμος, πῶς νά χαιρέται ἀληθινά ἡ καρδιά, πῶς νά πετᾶ ἡ ψυχή. Κι ἄλλοι τυφλοὶ φεύγουν βλέποντας, ἄλλοι χωλοὶ περπατώντας, ἄρρωστοι θεραπευμένοι, νεκροὶ ἀναστημένοι, δαιμονισμένοι ἀνάλαφρο, καθαρισμένοι.

Λάμπει τό Σπήλαιο! Ἀπό τὰ πρόσωπα τῶν πονεμένων. Τὰ δάκρυα ἄλλαξαν πηγὴ. Δέν εἶναι τῆς πίκρας καί τοῦ πόνου, εἶναι εὐγνωμοσύνης καί δοξολογίας «Ἅγιος ὁ Θεός, Ἅγιος Ἰσχυρός, Ἅγιος Ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, τούς ἀνάξιους πού τολμάμε νά στέκουμε μπροστά στή Δόξα τοῦ Θυσιαστηρίου Σου».

Καί βγαίνει μπροστά στό Θυσιαστήριο ἕνας Ἀπόστολός Του καί διδάσκει τὰ Λόγια Του, τίς Πράξεις Του: «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ...». Μά ἡ θυσία θά γίνει τώρα ... σέ λίγο.

Ἡ φάτνη ἐτοιμάζεται γιά τάφος, τὰ σπάρ-

γανα για σάβανα, ή κορυφή του σπηλαιού για Γολγοθάς, ή είσοδος του σπηλαιού ή είσοδος για τόν σπαραγμό του άχόρταγου Άδη. Η Μάνα κοιτάζει τόν σταυρό και τ' ακάνθινο στεφάνι και σπαράζει ή καρδιά της, άπ' τήν άλλη όλους αυτούς τούς πονεμένους κι άπελπισμένους πού περιμένουν πώς και πώς...

-Γέ μου μήν άποστρέψεις τό πρόσωπό Σου από τά παιδιά Σου, μήν τα άποδοκιμάσεις, Δώσ' τους άλλη μία ευκαιρία. Τόσα τούς πρόσφερες, πρόσφερε τους και πάλι τό τελευταίο μεγάλο Δώρο!

Σπαράζει ή καρδιά τής Μάνας. Ό Γολγοθάς μοιάζει άτελείωτος. Ό σταυρός άνυπόφορος. Τά Χερουβείμ βουβά ύμνουν χωρίς νά κατανοούν τήν τόση αγάπη, τήν άπεραντη ύπομονή, τήν έξοργιστική άοργησία. Τά δημιουργήματα καρφώνουν στόν Σταυρό τόν Δημιουργό, οι ευεργετημένοι ανταποδίδουν μέ ξύδι, χολή και λόγχη!

Ό Δημιουργός παιχνίδι έξευτελισμού στά ίδια τά χέρια τών παιδιών Του.

-Θεέ μου άν ύπήρχε μία μέρα δίχως προδότη και προσδοσία θά ήταν ανάγκη, έστω αυτή τήν ήμέρα, νά γίνει ή έπώδυνη θυσία Σου;

Δέ λέω για σήμερα! Σήμερα σε πρόδωσα εγώ!

Και χθές...

Και προχθές...

Θεέ μου! σε προδίδω κάθε μέρα! Έκει άπ' τό Σταυρό Σου δώσ' μου συντριβή και μέτανοια! Άξιώσε με τόν Άνάξιο τών θείων Δωρεών Σου! «Πάσαν τήν βιωτικήν άποθώμεθα μέριμνα». Κάποιοι πονεμένοι μέ ψυχή, συνείδηση λευκή και καθαρή, άρωματισμένη μέ ευώδη δάκρυα μετανοίας και δοξολογίας ετομαζονται νά τυλιξουν τό Άχραντο Σώμα του Υίου άπ' τό Σταυρό για τό μνήμα. Μέ φόβο και μεγάλη ευλάβεια μοιρολογώντας τήν αναξιότητά τους και ύμνολογώντας τή μεγάλη θυσία, ετομα-

ζονται νά λάβουν τό μέσ στό Αίμα Σώμα!

-«Λάβετε, φάγετε» (άκούγεται ή Άγία Φωνή!). Αυτό είναι τό Σώμα μου τό μελιζόμενο αλλά μη διαιρούμενο, όλος κι όλόκληρος για καθένα σας ξεχωριστά! (και συνεχίζει) -Αυτό είναι τό Αίμα Μου, πιέστε όλοι άπ' αυτό! Αυτό τό αίμα χύνεται καθημερινά για σας! Μή λυπάστε! πάρτε τό θάρρος τής πόρνης και του τελώνη τήν ταπεινώση κι έλάτε! Φάτε κι πιείτε- αυτή ή τράπεζα είναι ανεξάνλητη: στρώθηκε για λογαριασμό σας μέχρι τή Μεγάλη μέρα.

-Μά πώς γίνεται εγώ ό έλεινός όλο Σου τό Σώμα νά δεχθώ χωρίς νά γίνω κάρβουνο; Άγία αδιάφορη Μάνα! τιμωτέρα κι ένδοξότερα πάντων άκουσέ με και πάρε με άπ' τό χέρι κι όδήγησέ με: Μόνος

μου δέν τολμώ.

Οί Πονεμένοι μέ τή λευκή ψυχή και τό φωτεινό πρόσωπο μέ λαχτάρα και φόβο και πίστη και αγάπη πλησιάζουν στό Αίματωμένο Σώμα.

Ό Υίός προσφέρεται κι όλοι άγκαλιάζουν και δέχονται και καταφιλοούν τό πολύτιμο Δώρο!

Τό σπήλαιο γεμίζει φώς πραγματικό, ή άτμόσφαιρα ευωδιάζει πνεύμα έπουράνιο, ή ψυχή πλήρης πίστεως Άληθινής, ή ένότητα μεταδίδεται σε όλους. Όλοι ένα στόν πόνο και στή χαρά!

Ή ώρα 11:00' τό πρωί. Ή Άγία Μάνα έγκυος, μέ θαυμαστό τρόπο ψάχνει κατάλυμα. Νιώθει βαριά. Τό βράδυ μάλλον θά γεννησει τό Γιό της. Τό σπήλαιο ευπρεπίζεται. Τά ζώα άνυπομονούν νά ζεστάνουν τό θείο Βρέφος. Οί πονεμένοι άνυπομονούν νά βρεθούν και πάλι σε Δείπνο μουσικό και Άγιο. Στο Δείπνο αυτό όλοι είναι ευπρόσδεκτοι... όλοι. Κανείς άπ' έξω. Για τ' όνομα του Θεου και τή σωτηρία τής ψυχής μας.

Στέλιος Χατζάκης,
καθηγητής Φυσικής Αγωγής

